

Samandrag av folkemusikkrelaterete masteroppgåver

Mats Berglund: *Gränslös tre-takt! Vad berättar fonografen? Masteroppgåve i tradisjonskunst, Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk, Universitetet i Sørøst-Noreg, 2018.*

Gränslös tre-takt! Vad berättar fonografen är en empirisk undersökning som jämför tre mästerspelmän som var verksamma kring förra sekelskiftet. De bägge norska spelmännen Martinus Amundsen från Elverum, Johan Elgshøen från Trysil och den svenske spelmannen Olmorts Olof Svensson från Särna är tre gehörsspelmän som präglats av en musik som hade ett nära samband med dansen.

Dessa spelmän verkade i en gränsbygd där den politiska gränsen på kartan inte var något hinder i samspelet mellan spelmän. De verkade också i en bygd där polsketakten kännetecknades av en asymmetri där taktslagen var olika långa.

I gränsbygden mellan Sverige och Norge fast lite längre syd i trakterna kring Eda växte Mats Berglund upp, och när han under 1980-talet började att forska i äldre spelstilar, kom han i kontakt med Johan Hollseter från Trysil. Johan hade varit elev till Johan Elgshøen, och Mats blev därmed en länk i en traditionskedja kopplad till en av spelmännen i Masteravhandlingen – Johan Elgshøen från Flendalen.

Den asymmetriska tre-takten har efter att musiken i de svensk-norska gränsbygderna revitaliserats av olika idag verksamma spelmän, varit föremål för diskussioner om hur takten ska tolkas i noter. «Med andra ord – hur skriver man den asymmetriska takten i noter? Denna fråga blev en av huvudfråga i Mats Berglunds Masterprojekt.

För att sätta in fonografinspelningarna i ett större traditionsperspektiv så skriver Mats inledningsvis om hur asymmetrisk tre-takt definierats i

andra svensk-norske områden. I samma kapitel avhandlas hur tidiga undersøkingar har gjort metodologisk. Når Mats undersøker fonografinspelingarna, så utgår han frå sin empiriske kunnskap som spelmann og dansare. Genom att studera dansen i gränsbygderna Sverige-Norge finns en förkroppsligad och erfarenhetsbaserad kunnskap hos honom, och denna kunnskap ledde till att han valde att definiera tre-takten i fonografinspelingarna genom försteg i den polskedans han dansar. För att förtydliga denna kunnskap så valde Mats att visa dessa försteg till fonografinspelingarna på videolänkar i avhandlingen.

Rebecca Egeland: *Treng vi eigentleg spelemannslag? – Ein casestudie av seks spelemannslag i Telemark i lys av rekruttering, opplæring, sosial arena og institusjonalisering*. Masteroppgåve i kulturstudier, Institutt for kultur, religion og samfunnsfag, Universitetet i Sørøst-Noreg, 2018.

Som masterprosjekt ved kulturstudiar i Bø valte eg å sjå på spelemannslagas rolle i dagens folkemusikkmiljø. Som mange andre frivillige organisasjonar i dagens Noreg, slit spelemannslaga med høg gjennomsnittsalder og dårleg rekruttering til dei yngre.

Resultatet av masterprosjektet vart ein casestudie av seks spelemannslag i Telemark som blir sett i lys av omgrepa rekruttering, opplæring og sosial arena samt forholdet mellom dei seks spelemannslaga og kulturskular knytt til desse, ettersom mange får si fyrste opplæring i kulturskule.

Fylgjande spelemannslag vart plukka ut til casestudie: Spelemannslaget Bøheringen, Falkeriset folkemusikklag, Fjellrosa spel- og dansarlag, Seljord folkemusikklag, Tinn spelemannslag og Spelemannslaget Vårlengt. Utvalet vart mellom anna gjort med utgangspunkt i lagas storleik, for å få eit utval av spelemannslag i by og spelemannslag som slit med rekruttering, særleg av yngre utøvarar.

I oppgåva blir det belyst at lokale spelemannslag kan lukkast godt i dagens samfunn, særleg retta til ungdom, samstundes som det er spelemannslag som slit med lite fornying og dårleg integreringspolitikk retta mot ungdom. Det er mellom anna viktig at spelemannslaga fornyar seg i tråd med resten

av samfunnet, til dømes når det gjeld bruk av sosiale media. Ein kan òg oppleve at øving og aktivitet blir ein godt bevart løyndom. Informasjonen når berre dei innvigde, og slikt blir det ikkje auka rekruttering av.

Spelemannslaga har spelt ei viktig rolle med omsyn til folkemusikkopplæring i kulturskulen, og det er både bra og viktig at utøvarane har jobba så hardt for at folkemusikkopplæringa skal ha den særstillinga den har i kulturskulen – med munnleg opplæring og engasjerte tradisjonsberarar som lærarar. Dette er med på å styrke folkemusikkmiljøet. Det er nok òg forholdet mellom spelemannslag og kulturskulen som i stor grad avgjer i kva grad kulturskulelevane får eit forhold til spelemannslag.

I oppgåva kjem det fram at institusjonaliseringa i folkemusikkmiljøet nok ikkje har ført til svekking av dei tradisjonelle, frivillige organisasjonane – iallfall ikkje i stor grad. Framleis er det engasjerte foreldre som støtter opp om barnas folkemusikkaktivitet med å vere sjåfør og publikum på kappleik, og spelemannslaga driv sitt arbeid uavhengig av kulturskulen.

Noko eg synest har vore interessant er å sjå kor forskjellige desse seks laga i Telemark stiller seg i forhold til aktivitet og rekrutteringsevne. Særleg interessant var det å sjå at det er kvinner som rår i dei laga som har fått til rekruttering i seinare år.

Dette er unge kvinner som kjem utanfrå med nytt blikk, og ei «dette må me gjere noko med»-haldning har bidrege til at lag som Tinn og Fjellrosa har fått ny livsgnist. Ein 5-årsplan, som Tinn sette opp, samt generasjonsskifte i både Tinn og Fjellrosa er ting andre lag absolutt bør ta med seg.

Torhild Larsen Nygård: *Talenær song? Om samanlikning av song med tale i forskning på vokal folkemusikk i Skandinavia*. Masteroppgåve i tradisjonskunst, Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk, Universitetet i Sørøst-Noreg, 2018.

Denne studien undersøker korleis og kvifor forskarar samanliknar skandinaviske folkesong med tale, og korleis forskarane si samanlikning kan vera til inspirasjon i utøving av folkesong.

Datamateriale

Datamaterialet i studien er forskingslitteratur om folkeleg syngjemåte, med fokus på seks såkalla nøkkeltekster; Halskov Hansen (2015), Akesson (2007), Gjertsen (2001), Jersild & Akesson (2000), Rosenberg (1986) og Ledang (1967). I tillegg har inngåande kjennskap til dei konkrete lydopp-taka som forskarane omtalar, vore viktig for å forstå forskarane si samanlikning med tale.

Metode

Gjennom metodiske verktøy frå forskingstradisjonen diskursanalyse, vert det undersøkt kva samanlikninga av folkesong med tale kommuniserer, og korleis bruken av samanlikning med tale har endra seg over tid. Blant diskursanalytiske verktøy som er nytta, er analyse av ytringar i rekkefølge frå nyast til eldst, drøfting av korleis ulike ordval kommuniserer ulike truverd-ideal, og drøfting av tekstanalysane i lys av den tids- og samfunnsmessige konteksten på feltet.

Ytringane som samanliknar folkesongen med tale, er identifisert og deretter systematisert etter parametrane stemmeleie og klang, uttale og dialekt, frasering og rytmikk.

Korleis folkesongen vert samanlikna med tale

Her følgjer ei kort og forenkla oppsummering av korleis forskarane, som vert omtala i studien, samanliknar parametrane stemmeleie og klang, uttale og dialekt og frasering og rytmikk med tale.

I dei fleste nøkkeltekstene vert det påstått at stemmeleiet hos arkivkjelder oftast ligg nær taleleiet. Stemmeklangen vert av fleire karakterisert som direkte og smal og som ein motsetnad til klassisk song. Forskarar på feltet nemner at profesjonelle folkesongarar i dag eksperimenterer med stemma både talenært og talefernt. Der uttale er samanlikna med tale, handlar det oftast om at vokalaner vert forma på same måte som i songaren sin dialekt. «Folkesongarane syng på klingande konsonantar som l, m og n, og uttalen av konsonantane vert difor omtala som tydlegare i folkesongen enn i daglegtalet. Rytmikk og frasering er særleg interessante parametrar av di dei vert samanlikna med tale på ulike og til dels motstridande måtar. Nokon forskarar meiner at rytmikken har tale og tekst som førebilete, medan andre meiner at rytmikken ikkje liknar tale.

Kvifor folkesongen vert samanlikna med tale i forskingslitteraturen

Ovanfor er det summert opp nokre få døme på korleis folkesongen vert samanlikna med tale. Svaret på kvifor forskarane samanliknar folkesong med tale er ikkje like tydeleg, men studien kjem fram til tre moglege hypotesar som går utover det at samanlikninga kan vera ei praktisk hjelp til å skildra syngjemåte.

For det første kjem det fram at å samanlikna song med tale kan kommunisera at folkesongen er naturleg og autentisk. Dette har blitt brukt for å argumentera for at folkesongen er meir «ekte» enn klassisk song i ein kamp om høgare status. Dei nyare tekstene viser at denne kampen ikkje lenger er like aktuell i Noreg og Sverige.

For det andre ser me at når songkjeldene, altså forskingsobjekta sjølve, er opptekne av songen som talenær – så speglar det seg hos forskarane.

For det tredje ser det ut til at enkelte forskarar bruker samanlikning med tale for å kommunisera at ein autentisk måte å syngja på ikkje berre er knytt til korleis folk song før (eit historisk-vitskapleg truverdideal), men òg til det personlege. Til dømes vert det vektlagt at songaren syng nær sitt eige taleleie og brukar ein dialekt som gjer at han sjølv kjenner seg ekte.

Av di forskarane undersøker ulikt lydmaterial og har ulikt fokus i forskinga si, brukar dei samanlikning med tale på ulike måtar og i ulik grad. Likevel viser studien at forskarane siterer kvarandre framfor å kritisera kvarandre. Det vitnar om ei felles søking etter å setja ord på ein folkeleg syngjemåte.

Utøving

I den utøvande delen av studien ligg fokuset på korleis det talenære perspektivet kan vera til inspirasjon i utøving av folkesong. Her vert det tydeleg korleis folkesongarar kan bruka stemma og behandla rytmikk på mange ulike måtar, både talenært og talefernt.

Sluttmerknad

Like viktig som fokuset på samanlikning av folkesong med tale, gjev denne studien ei oversikt over, og vonleg ei djupare forståing av, forskinga på syngjemåte i vokal folkemusikk i Skandinavia.

Frøydis Bergheim Ruud: *Formvariasjon i romsdalsspringar – inspirert av fransk og sunnmørsk slåttetradisjon*. Masteroppgåve i tradisjonskunst, Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk, Universitetet i Sør-aust-Noreg, 2018

Denne avhandlingen utforsker variasjonsmulighetene som ligger i formstrukturen til romsdalsspringaren gjennom inspirasjon fra henholdsvis fransk og sunnmørsk slåttetradisjon. Gjennom utledningen av to formprinsipper: vekvariasjon og motivvariasjon, utforsker den hvordan forskjellige formprinsipper påvirker spillestil. Grunnlaget for denne vurderingen er bunnet i «refleksjon over egen praksis». Prosessen og refleksjonen rundt å utlede nye formvariasjoner for så å overføre de til et innarbeidet musikkmateriale, danner hovedfunnene. Som base for forsøkene ligger teori rundt improvisasjon og variabilitet, samt forholdsvis etablerte formprinsipper i norsk slåttetradisjon. Avhandlingen gir et forslag til hvordan en analytisk tilnærming til og utledning av formprinsipper fra en musikktradisjon kan overføres til en annen.

Det er romsdalsspringaren og de muligheter og begrensninger som ligger i den som er hovedfokuset, den franske og den sunnmørske tradisjonen opptrer som inspirasjonselementer og et utgangspunkt for en modell. Formålet er at denne tilnærmingen til formstruktur kan bidra til å utvikle min spillestil og bevissthet rundt hvordan formen påvirker mine musikalske valg.

Når det gjelder variasjon skiller jeg i forsøksdelen mellom to hovedmåter å utføre dette på. Den ene fremgangsmåten vil være å «fargelegge» en slått gjennom eksempelvis ornamentering, variasjoner i strøk, rytme og betoning. Den andre vil være å fargelegge en slått gjennom å variere form. Et av hovedmomentene i forsøkene er hvordan disse to tilnærmingene er knyttet til hverandre, hvor den ene tilnærmingen vil påvirke den andre. Gjennom å variere form vil man dermed påvirke hvordan man fargelegger slåtten, og omvendt.

Konkret undersøkes det hvordan romsdalsspringaren kan varieres ut fra fire forskjellige formprinsipper utledet på fire forskjellige måter. Det første baserer seg på et arkivopptak fra 1967 tatt opp i la Vienne med speleman-

nen Aimé Bozier. Han spiller seks versjoner av *marchoise/bourrée*, hvor jeg har brukt de tre første versjonene til å utlede en «vekvariasjons»-modell. Boziers formvariasjoner forsøkes så å overføres til romsdalsspringaren. Det andre formprinsippet tar utgangspunkt i «Springdans nr. 18» nedskrevet og utgitt i «Stafsetsamlinga». På grunnlag av denne slåttens store variasjonsinnhold utledes et prinsipp bestående av mindre enheter. Dette har jeg valgt å kalle «motivvariasjons»-modellen.

Som en motsetning til de to overføringsmodellene gjør jeg også to forsøk basert på romsdalsspringaren selv. Disse tar sikte på å si noe om formens rolle gjennom å løsrive springaren fra prinsipper som repetisjon og motivlikhet. Felles for alle prinsippene er at den tillatte forflytningen av enheter defineres av en modell.

Dette er et utforskende prosjekt som tar sikte på å undersøke hvordan prosessen med å tilnærme seg en ny måte å variere på også påvirker spillestil. Min egen erfaring som utøver er dermed et viktig premiss for avhandlingen.